

3. Кохан Ю. І. Фраземіка в системі ідіостилію письменника: (На матеріалі художньої прози Олеся Гончара і Павла Загребельного): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Харків, 2003. 20 с.
4. Свердан Т. П. Усічення як тип структурно-семантичного варіювання і способів трансформації у фразеології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Івано-Франківськ, 2003. 20 с.
5. Чабаненко В. А. Стилiстичне увиразнення фразеологізмiв. Укр. мова та лiт. в шк. 1981. №9. С. 60–62.
6. Словник української мови. Електронний ресурс: <https://gogoh.pp.ua/>
7. Словник української мови: в 11 т. АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1973. Т. 4. 840 с.
8. Словник української мови: в 11 т. АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 5. 840 с.

Волкова Яна

Науковий керівник – доц. Бородіца Світлана

«БЛАКИТНА ТРОЯНДА» ЛЕСІ УКРАЇНКИ В КРИТИЧНІЙ РЕЦЕПЦІЇ ПЕТРА ОДАРЧЕНКА

Перша драматургічна спроба Лесі Українки – драма «Блакитна троянда» – датована 1896 р. Література про цей твір порівняно невелика, хоча й мізерною її назвати годі. Уперше надрукована щойно в альманасі «Нова Рада» (Київ, 1908), п'єса Лесі Українки виставлялась на сцені і здобулася на відгуки сучасників і пізніших літературознавців. Власне, критика про першу драматургічну річ Лесі Українки міститься у працях численних дослідників першої половини ХХ ст.: П. Руліна, М. Драй-Хмари, Б. Якубського, М. Зерова, П. Одарченка, Є. Ненадкевича, О. Білецького, А. Гозенпуда та ін. Сучасні лесезнавці Л. Демська-Будзуляк, С. Павличко, Н. Зборовська, О. Забужко, Я. Поліщук, Т. Гундорова теж не оминають увагою зазначену драму.

З-поміж згаданих імен особливої уваги, на нашу думку, вартує П. Одарченко. Його перу належать дві ґрунтовні праці про першу драматургічну пробу пера Лесі Українки. Вважаємо їх місце в історії осмислення генези «Блакитної троянди» особливим.

Метою нашої статті є якраз з'ясування наукового внеску П. Одарченка у, сказати б, вписання «Блакитної троянди» Лесі Українки в художній канон письменниці. Задля її досягнення ставимо перед собою завдання проаналізувати дві статті дослідника («До генези «Блакитної троянди» Лесі Українки» (1929) та «Російська версія «Блакитної троянди» Лесі Українки (Невідомий рукопис Лесі Українки)» (1952), визначивши ті положення зазначених

праць, які усталилися в українському літературознавстві, виявилися визначальними для розуміння авторського задуму Лесі Українки у драмі «Блакитна троянда».

Обидві статті, присвячені «Блакитній троянді», продиктовані сталим інтересом дослідника до творчості Лесі Українки, а інтервал у їх написанні – обставинами особистого життя П. Одарченка. Автор дисертації про стиль Лесі Українки, він у жовтні 1929 р. (що збігається з часом публікації першої згаданої статті) потрапляє до радянської в'язниці, після якої були довгі роки заслання, «вовчий квиток» людини, засудженої більшовицькою системою. Щойно у травні 1950 р. П. Одарченко опиняється в Америці – і знову продовжує писати україномовні літературознавчі дослідження, в т. ч. й другу зазначену статтю. Вона продовжила низку студій, присвячених Лесі Українці.

Приступаючи до аналізу статті про генезу «Блакитної троянди», зауважимо, що до спостережень і висновків П. Одарченка приглядалися і «признавалися» (хоча й різною мірою) більшість дослідників – аж до найновішої, 2023 роком датованої монографії Т. Гундорової [1]. Причина такої уваги – у науковій сумлінності вченого П. Одарченка, що «цікавими причинками до з'ясування деяких питань генези «Блакитної троянди» назвав два невідомі (на 1929 р., звісно) рукописи Лесі Українки, що переховувалися в архіві Гадяцького музею ім. М.П. Драгоманова: «Перший рукопис являє собою конспективні виписки з книжки Краффта Ебінга «Учебник психиатрии». Написано їх чорним чорнилом на 4 чвертках паперу упевненим, розмашистим Лесиним письмом. Другий рукопис – це чернетки плану, нариси окремих дій «Блакитної троянди». Написано їх на 8 чвертках паперу неоднакової якості. Письмо й чорнило такі самі, як і в першому рукописові» [3, с. 72].

Праця зі згаданими рукописними матеріалами давала дослідникові можливість з'ясувати одне з джерел, звідки Леся Українка брала матеріал для своєї літературної праці над драмою «Блакитна троянда». А другий рукопис, на переконання вченого, виявляв первісний задум драми й подавав новий матеріал для з'ясування процесу творчої праці над нею.

Назагал невелика за обсягом, стаття П. Одарченка «До генези «Блакитної троянди» Лесі Українки» доволі чітко структурована: вона складається з двох частин, додатка (тут подано текст чернеткових нарисів «Блакитної троянди», з дотриманням усіх особливостей рукопису Лесі Українки), а також доволі переконливого корпусу джерел і приміток. Змістом першої частини аналізованої статті є осмислення основної драматичної колізії Лесиної п'єси – трагедії молодій дівчині, що через спадково одержану психічну хворобу не може зазнати особистого щастя. П. Одарченко справедливо зауважує, що потреба дати у художньому творі правдиве зображення хвороби головної героїні драми спонукала Лесю Українку звернутися до спеціальних праць з психіатрії. Такими виявилися найпопулярніші на той час праці віденського професора Краффта Ебінга, яких до 1895 р. вийшло два видання в перекладі російською мовою. Оскільки драматургиня скористалася одним із цих видань, то автор дослідження ставить перед собою завдання: «Щоби в'яснити, яке відношення мають знайдені виписки з «Учебника

психіатрії» Краффта Ебінга до Лесиної драми, спочатку зіставимо текст цих виписок з відповідними розділами друкованого російського перекладу, а далі спробуємо розв'язати питання, оскільки ці виписки прислужилися Лесі Українці до її літературної праці» [виділ. наше. – Я. В.; 3, с. 73].

Навівши декілька зіставлень змісту самого підручника і виписок Лесі Українки, літературознавець наголошує зацікавленість авторки «Блакитної троянди» виключно тим матеріалом, що був їй потрібен для літературних завдань. «Конспектуючи зазначений підручник, Леся весь час мала на оці свою літературну мету і після опису симптомів божевілля не втрималась, щоб не відзначити місця використання цієї виписки у своїй драмі» [3, с. 73]. Звернувши увагу на «надто цікаві характеристичні ремарки», у тому числі біографічного характеру (як-от: «мій стан перед тіфом») дослідник висновує вагу цієї ремарки – вона «показує, що для опису психічної хвороби в своїй драмі Леся Українка не тільки книжковими джерелами користувалася, а й так звану методу самоспостереження приклала, намагаючись яскраво уявити собі (щоб потім детально змалювати) стан перед приступом пароксизму» [3, с. 73].

Аналіз виписок – ознаки маніакального приступу і под. – дав П. Одарченку підстави виснувати: Леся Українка студіювала «Учебник психіатрії» Краффта Ебінга і робила з нього виписки з метою використати їх для опису божевілля Любові Гощинської у «Блакитній троянді». Для відповіді на питання – наскільки використала Леся Українка ці виписки, як застосувала їх у своїй драмі письменниця? – вчений порівнює зміст виписок із текстом самого художнього твору. Його висновок такий: «...Психічну хворобу головної героїні «Блакитної троянди» Леся Українка описала за розділом «Mania periodica» «Учебника психіатрії» Кр. Ебінга» [3, с. 76].

У наступній частині статті П. Одарченко аналізує другий рукопис Гадяцького музею (він повністю поданий у додатку). Рукопис цікавий для літературознавця «з погляду дослідження шляху роботи поетки над своєю драмою» [3, с. 76]. Прикметними у висновках вченого є покликання на спостереження і здогадки дослідника П. Руліна. Сукупно з власними міркуваннями дозволяють вони «встановити основні відмінності між первісним задумом і остаточно закінченим текстом» [3, с. 77].

На переконання автора статті, найбільшої зміни зазнали другорядні дійові особи. Характер змін, вважав П. Одарченко, був на користь загальної композиції п'єси, «зосереджуючи центральний мотив навколо двох дієвих осіб» [3, с. 77].

Двадцять років, що розділяли в часі працю П. Одарченка над драмою Лесі Українки «Блакитна троянда», засвідчили незмінну любов дослідника до творчості письменниці і його стали наукову об'єктивність в її оцінках. Російська версія «Блакитної троянди» дала ученому «цікавий матеріал для вивчення і з'ясування процесу творчої праці Лесі Українки над своєю першою драмою» [3, с. 89].

П. Одарченко стверджує, що Леся Українка взяла до уваги деякі закиди рецензентів, наприклад, «про розтягненість розмов, про довгі монологи, балакучість персонажів тощо» [3, с. 85]. Цим зумовлені скорочення й в українській редакції твору, виданого 1908 р. А зіставлення російського рукописного тексту 1899 р. з пізнішим друкованим текстом 1908 р. «дає також цікавий матеріал для вивчення мови Лесі Українки, показуючи, з яким хистом і умінням поетка перекладала своєрідні фразеологічні звороти української мови на російську» [3, с. 89].

Звершуючи міркування з приводу задекларованої теми, наголосимо: висновки Петра Одарченка щодо «Блакитної троянди» Лесі Українки не просто враховані сучасним українським літературознавством. Вони заслужено канонізовані. У найновішій 12-томній історії української літератури Лариса Мороз слушно цитує висновки П. Одарченка – одного з перших дослідників першої проби драматургічного пера Лесі Українки під назвою «Блакитна троянда» [2, с. 78].

ЛІТЕРАТУРА

1. Гундорова Т. Леся Українка. Книги Сивілли. Харків : Віват, 2023. 304 с.
2. Історія української літератури : у 12 т. Т. 7. Кн. 2. Київ : Наук. думка, 2021. 504 с.
3. Одарченко П. До генези «Блакитної троянди» Лесі Українки. Одарченко П. Леся Українка. Розвідки різних років. Київ : В-во М.П. Коць, 1994. С. 72-81.
4. Одарченко П. Російська версія «Блакитної троянди» Лесі Українки (Невідомий рукопис «Блакитної троянди» Лесі Українки). Одарченко П. Леся Українка. Розвідки різних років. Київ : В-во М.П. Коць, 1994. С. 82-90.

Мостова Ольга

Науковий керівник – доц. Бородіца Світлана

ТВОРЧА ПОСТАТЬ ОЛЕКСИ СТОРОЖЕНКА В ОЦІНЦІ БОГДАНА ЛЕПКОГО

Національне відродження України у другій половині XIX ст. – на початку XX ст. прикметне працею діячів-універсалістів. До їх числа сучасні дослідники зараховують і Б. Лепкого – митця з багатьма талантами: письменника, художника, автора пісенних текстів, перекладача, мистецтвознавця, педагога, громадського діяча. Цей перелік буде неповним, якщо замовчати про Б. Лепкого як поважного дослідника літературного процесу – як минулого, так і сучасного письменникові.

Поділяємо думку професора С. Хороба, що «до недавнього часу, здається, лише фахівці з українського письменства могли вести мову про Б. Лепкого як історика національної літератури. Та й то тільки принагідно (чи то у літературно-критичному нарисі про нього, як-от Зенон Кузеля, Василь Сімович, Микола Ільницький, Роман Гром'як, Володимир Качкан, чи то в